

ОСОБИСТІСТЬ В КЛІНІЧНІЙ ПСИХОЛОГІЇ

ПОНЯТТЯ "ОСОБИСТІСТЬ" В КЛІНІЧНОМУ ПІДХОДІ.

ВЛАСТИВОСТІ ЛЮДИНИ ЯК ІНДИВІДА ТА
ОСОБИСТОСТІ.

КОСТИТУЦІОНАЛЬНО-ТИПОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ
ОСОБИСТОСТІ, ТЕМПЕРАМЕНТ, ХАРАКТЕР.

СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ.

МЕХАНІЗМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ТА ЇХ РОЛЬ
У ФОРМУВАННІ СОМАТИЧНИХ ТА ПСИХІЧНИХ
ПОРУШЕНЬ

За А.В.Яньшиним,

особистість – унікальний багатовимірний психічний "орган" вищого порядку, який зафіксував неповторну історію розвитку конкретного суб'єкта й інтегрує поведінку суб'єкта.

Характеризуючи особистість у клінічній психології, необхідно розкрити:

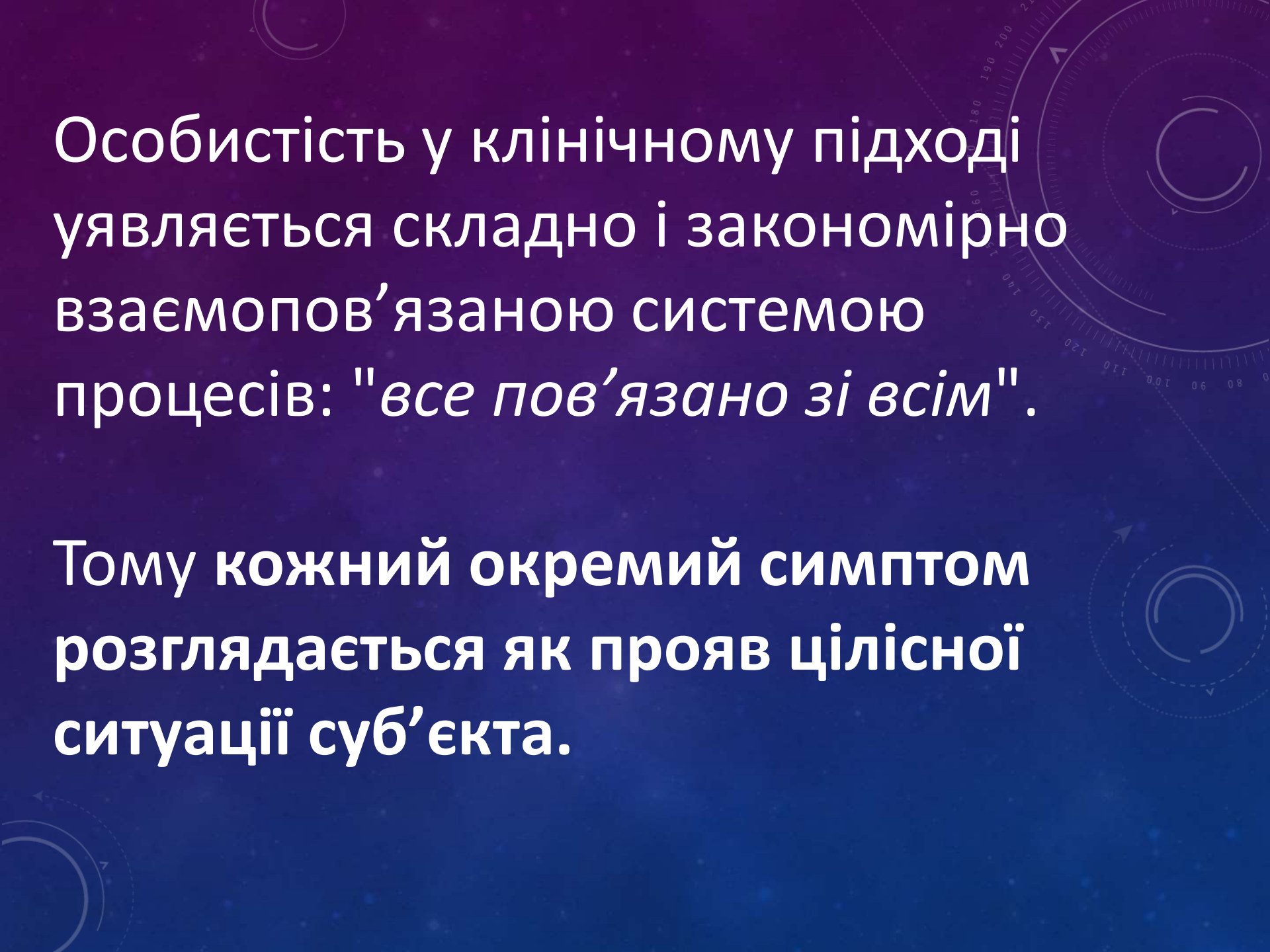
- **передумови її розвитку** (вроджені індивідні характеристики: задатки, природні потреби, властивості ВНД тощо та закономірності їх дозрівання в онтогенезі);

- **витоки її розвитку** (сукупність умов індивідуального виховання, "вростання в людську культуру");

- **рушійні сили** (внутрішні конфлікти, місія) її формування;

- **структуру** особистості.

The background is a dark blue gradient with faint, stylized circular patterns and a scale on the right side. The scale has numbers from 0 to 200. There are also some circular arrows and lines scattered across the background.

Особистість у клінічному підході
уявляється складно і закономірно
взаємопов'язаною системою
процесів: "*все пов'язано зі всім*".

Тому кожний окремий симптом
розглядається як прояв цілісної
ситуації суб'єкта.

ІПОСТАСІ ЛЮДИНИ

Індивід – у цьому понятті відображається родова належність людини, її біологічна сутність, її належність до біологічного виду *Homo Sapiens*.

СХЕМА ВЛАСТИВОСТЕЙ ЛЮДИНИ ЯК ІНДИВІДА

Вік у психології визначається як відносно обмежена у часі міра психічного розвитку індивіда і його розвитку як особистості, що характеризується сукупністю закономірних фізіологічних і психологічних змін, не пов'язаних із розбіжністю індивідуальних особливостей.

Віковий розвиток людини характеризується **нерівномірністю та гетерохронністю.**

Гетерохронність знаходить **своє**
відображення також у декількох видах віку:

- *паспортний* вік — кількість прожитих років;
- *біологічний* вік визначається мірою зрілості організму, нервової системи, зношеності організму;
- *соціальний* вік — визначається виходячи з тих функцій і ролей, які людина виконує;
- *психологічний* вік визначається характером планів, перспектив майбутнього життя: чим більше нереалізованих планів, тим молодшою є людина.

Психічний розвиток характеризується наявністю чутливих та критичних періодів.

Чутливий період розвитку – період найбільшої чутливості функцій, готовність до різних видів діяльності (напр., 2-3-роки – розвиток мовлення).

Критичний період розвитку – характеризується, з одного боку, зниженням деяких показників, які охоплюють різні рівні індивідуальності; з другого боку, появою суперечностей, що призводить до нових продуктивних тенденцій розвитку. Це перехідні фази від одного віку до іншого.

ВІКОВА ПЕРІОДИЗАЦІЯ БРОМЛЕЙ

Утробний цикл

- Зигота
- Ембріон
- Плід
- Момент народження

Дитинство (перші 11 років життя)

- Немовлячий вік
- Дошкільне дитинство
- Раннє шкільне дитинство

Юність

- Підлітковий вік (11 – 15 років)
- Пізня юність (16 – 21 рік)

ВІКОВА ПЕРІОДИЗАЦІЯ БРОМЛЕЙ

Дорослість

- Рання дорослість (21 – 25 років)
- Середня дорослість (26 – 40 років)
- Пізня дорослість (41 – 55 років)
- Передпенсійний вік (56 – 65 років)

Старіння

- Відхід від справ (66 – 76 років)
- Старість (71 – 90 років)
- Дряхлість (понад 90 років)

ПРОВІДНИЙ ВИД ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ХАРАКТЕРИСТИКА ВІКУ ЛЮДИНИ

• період не-
мовляти

• безпосереднє емоційне спілкування з до-
рослим

• ранній вік

• предметно-маніпулятивна діяльність

• дошкіль-
ний вік

• ігрова діяльність

• молодший
шкільний вік

• учіння

• підлітко-
вий вік

• інтимно-особистісне спілкування з ровес-
никами

• юнацький
вік

• навчально-професійна діяльність

СТАТЕВИЙ ДИМОРФІЗМ

- постійна характеристика онтогенетичної еволюції людини, яка визначає статеву диференціацію і охоплює всі рівні фізіологічної і психологічної структури людини.

Чоловіки

- легко втрачають старе і набувають нового;
- орієнтовані на прогрес;
- частіше зустрічаються шкідливі і корисні мутації;
- більш розвинена м'язова сила;
- частіше мають виховані труднощі вираження емоцій;
- переважає просторове мислення, швидкість вироблення зорово-моторної навички, конструктивні здібності;
- більш схильні до зовнішньо звинувачувальних реакцій

Жінки

- зберігають у своїй генетичній пам'яті всі найбільш цінні набутки еволюції;
- орієнтовані на виживання;
- більш пластичні, адаптивні, стабільніші у стресових ситуаціях;
- більше розвинені тонкі рухові координації пальців рук;
- жінки більш уважні до емоційних ознак і роблять менше помилок у емоційних судженнях;
- переважає вербальний інтелект;
- більш схильні до безобвинувачувальних реакцій

НЕЙРОДИНАМІЧНІ ОЗНАКИ

Сила нервової системи — здатність переносити надсильні подразники — витривалість НС (за Павловим). Встановлено зворотній зв'язок між силою НС і чутливістю.

Рухливість нервової системи — легкість переробки сигнального значення подразників, основою якої є наявність слідових процесів та їх тривалість.

Лабільність НС — швидкість виникнення і зникнення нервового процесу, в основі якої лежить засвоєння ритму імпульсів, які проходять по тканинах. Одним з найважливіших життєвих проявів є швидкість переробки інформації, лабільність емоційної сфери. Лабільність позитивно впливає на навчальну діяльність і успішність інтелектуальної діяльності.

ТЕМПЕРАМЕНТ

*- стійка, вроджена,
базова
характеристика, яка
визначає розмаїття
поведінкових проявів.*

Властивості темпераменту (за концепцією Мерліна)

Сенситивність – загальний спосіб чутливості, про яку роблять висновок по тому, яка найменша сила необхідна для виникнення психічної реакції.

Активність – з якою мірою енергійності людина впливає на зовнішнє середовище і долає перешкоди при реалізації мети. Проявляється у наполегливості, цілеспрямованості, зосередженості у тривалій роботі тощо.

Властивості темпераменту (за концепцією *Мерліна*)

Реактивність – яка міра мимовільності реакцій на зовнішні чи внутрішні впливи (критичне зауваження, загроза, різкий звук, образливе слово тощо).

Співвідношення активність/реактивність – співвідношення свідомого і несвідомого у регуляції вчинків людини; від чого найбільше залежить діяльність: від настрою, випадкових обставин чи від цілей, намірів, планів. У деяких дослідженнях встановлене зворотне співвідношення реактивності/активності.

Властивості темпераменту (за концепцією Мерліна)

Темп реакцій — швидкість руху, темп мовлення, винахідливість, швидкість запам'ятовування тощо.

Пластичність/ригідність — наскільки легко й гнучко пристосовується людина до зовнішніх змін, змінює прийоми і способи дії, не знижуючи якості і швидкості, як часто змінює свої звички.

Екстраверсія/інтроверсія — визначає, від чого переважно залежать реакції людини — від зовнішніх вражень, які виникають тут і зараз, чи від образів та думок, які пов'язані з минулим.

Властивості темпераменту (за концепцією *Мерліна*)

Емоційна збудливість – виражає емоційну сприйнятливість, емоційну чутливість.

Емоційна лабільність – визначається швидкістю, з якою виникає і припиняється емоційна реакція чи стан. Від емоційної лабільності залежить, як швидко відбувається заміна одного переживання іншим.

Для характеристики темпераменту важливо описання не окремих його характеристик, а їх сполучення.

СПІВВІДНОШЕННЯ ТИПІВ НЕРВОВОЇ СИСТЕМИ І ТЕМПЕРАМЕНТУ

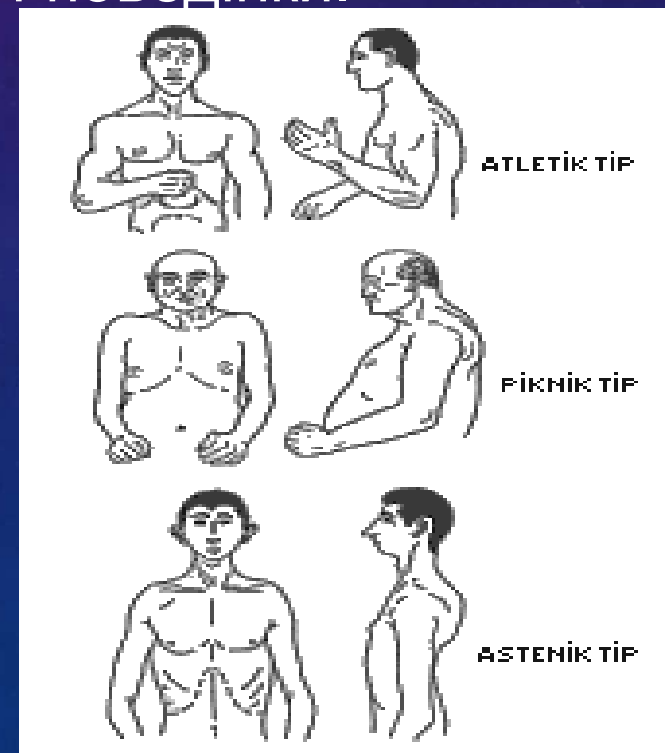
ОСОБЛИВОСТІ НЕРВОВИХ ПРОЦЕСІВ

			Тип нервової системи	Тип темпе- раменту
Сила	Врівно- важеність	Рух- ливість		
Сильний	Врівно- важений	Рухливий	Жвавий	Сангвінік
Сильний	Неврівно- важений	Рухливий	Нестрим- ний	Холерик
Сильний	Врівно- важений	Інертний	Інертний	Флегматик
Слабкий	Неврівно- важений	Рухливий або інертний	Слабкий	Меланхолік

КОНСТИТУЦІЯ

- це анатомо-фізіологічна (а також психосоматична) характеристика, що склалася на основі спадкових і набутих властивостей, і яка зумовлює такі властивості як реактивність, здатність до певного росту, обміну речовин, розмноженню, схильність до захворювань і соціальної поведінки.

Форма тілобудови — генетично детермінована характеристика зовнішнього вигляду тіла. Це соматотип, який є лише соматичним вираженням конституціонального типу.

СПІВВІДНОШЕННЯ СОМАТОТИПУ І ТЕМПЕРАМЕНТУ (ЗА ШЕЛДОНОМ)

Соматотип- тип статури - що визначається на підставі антропометричних вимірів, генотипно обумовлений, конституційний тип, що характеризується рівнем та особливістю обміну речовин (переважним розвитком м'язової, жирової або кісткової тканини), схильністю до певних захворювань, а також психофізіологічними відмінностями.

Ендоморфія	Мезоморфія	Ектоморфія
Тип темпераменту		
Вісцеротонія	Соматотонія	Церебротонія
Переважає дружелюбності, жага похвали, любов до комфорту, привітність, розслабленість у поставі і рухах, легкість у вираженні почуттів, потяг до людей у важку хвилину, м'якість при сп'янінні	Впевненість у поставі і рухах, любов до пригод, прихованість у почуттях та емоціях, потяг до дій у важку хвилину, агресивність та наполегливість при сп'янінні	Скутість у поставі, не-комунікабельність, соціальна загальмованість, прихованість, потяг до самотності у важку хвилину, орієнтація на пізні періоди життя, стійкість до дії алкоголю

ЗВ'ЯЗОК МІЖ ПСИХІЧНИМИ ЗАХВОРЮВАННЯМИ І ТИПОМ ТІЛОБУДОВИ (ЗА КРЕЧМЕРОМ), %

Тип тілобудови	<i>Пікнічний</i> (розвинена жирова тканина)	<i>Лепто-сома- тичний</i> (астенічни) (вузькі, нижні кінцівки довгі, кістки і м'язи тонкі)	<i>Атле- тичний</i> (розвинена мускулатура, сильні м'язи)	<i>Дис- пластичний</i> (висока гнучкість, слабкі м'язи)	<i>Без харак- теристик</i>
Психічна Хвороба					
Епілепсія	5,5	25,1	28,9	29,5	12,0
Шизофренія	13,7	50,3	16,9	10,5	8,6
БАР – біполярний афективний розлад	64,6	19,2	6,7	1,1	8,4

ЛЮДИНА ЯК СУБ'ЄКТ

Властивості людини як субєкта

- Свідомість
- Діяльність

Форми діяльності субєкта

- Пізнання
- Спілкування
- Праця

Потенціал субєкта

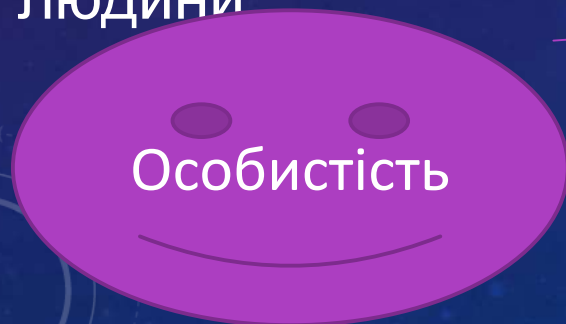
- Життєздатність
- Працездатність
- Спеціальні здібності
- Ціннісні орієнтації
- Мотиви
- Життєвий досвід
- Професійний досвід

СТРУКТУРА ОСОБИСТОСТІ

Особистість – свідомий індивід, який займає певне положення у суспільстві і виконує певні соціальні функції.

Аспекти психічного образу особистості (за Рубінштейном):

- *Чого хоче особистість?* – це питання про спрямованість особистості.
- *Що може особистість?* – це питання про здібності й обдарованість людини .
- *Ким особистість є?* – це питання про характер людини

темперамент,
здібності,
характер,
спрямованість.

Соціально обумовлені підструктури

Спрямованість (потреби, інтереси, ідеали, переконання, відносини, характер)

Соціальний досвід (знання, вміння, навички)

Виховання

Навчання

Тренування

Індивідуальні особливості психічних процесів, здібності

Основною формою розвитку особистості є *життєвий шлях людини у суспільстві.*

Біологічно обумовлені підструктури

Основна форма розвитку індивідних властивостей – *онтогенетична еволюція.*

Біологічно обумовлена підструктура (темперамент, тип нервової системи, стать, вік, конституція тіла)

ХАРАКТЕРИСТИКА ОСОБИСТОСТІ

Індивідуальність

Індивід

Особистість

Потреби

Властивості
нервової системи,
спільні
для людини
і тварин

Спеціальні
людські
властивості
нервової системи

Прижиттєво
сформовані
системи часових
зв'язків

Спонування

Мотивація

Емоційність

Темперамент

Активність

Здібності

Воля
Саморегуляція

Характер

Спонування

Інтереси
Схильності

Інтроверсія
Екстраверсія

Актуалізовані
покликання

Цілеспрямованість

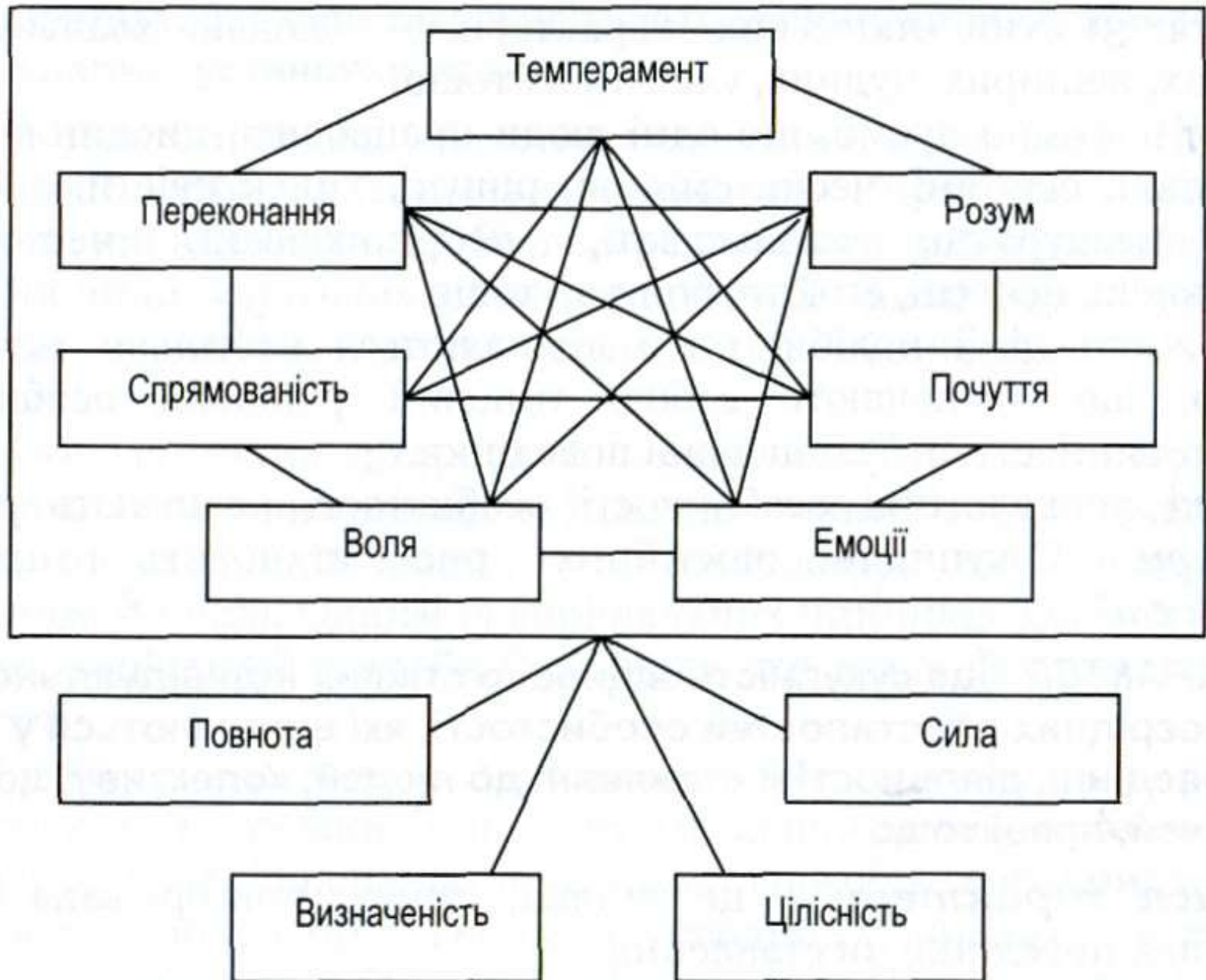
Ставлення: до себе, до інших людей, до праці, до світу

Життєдіяльність

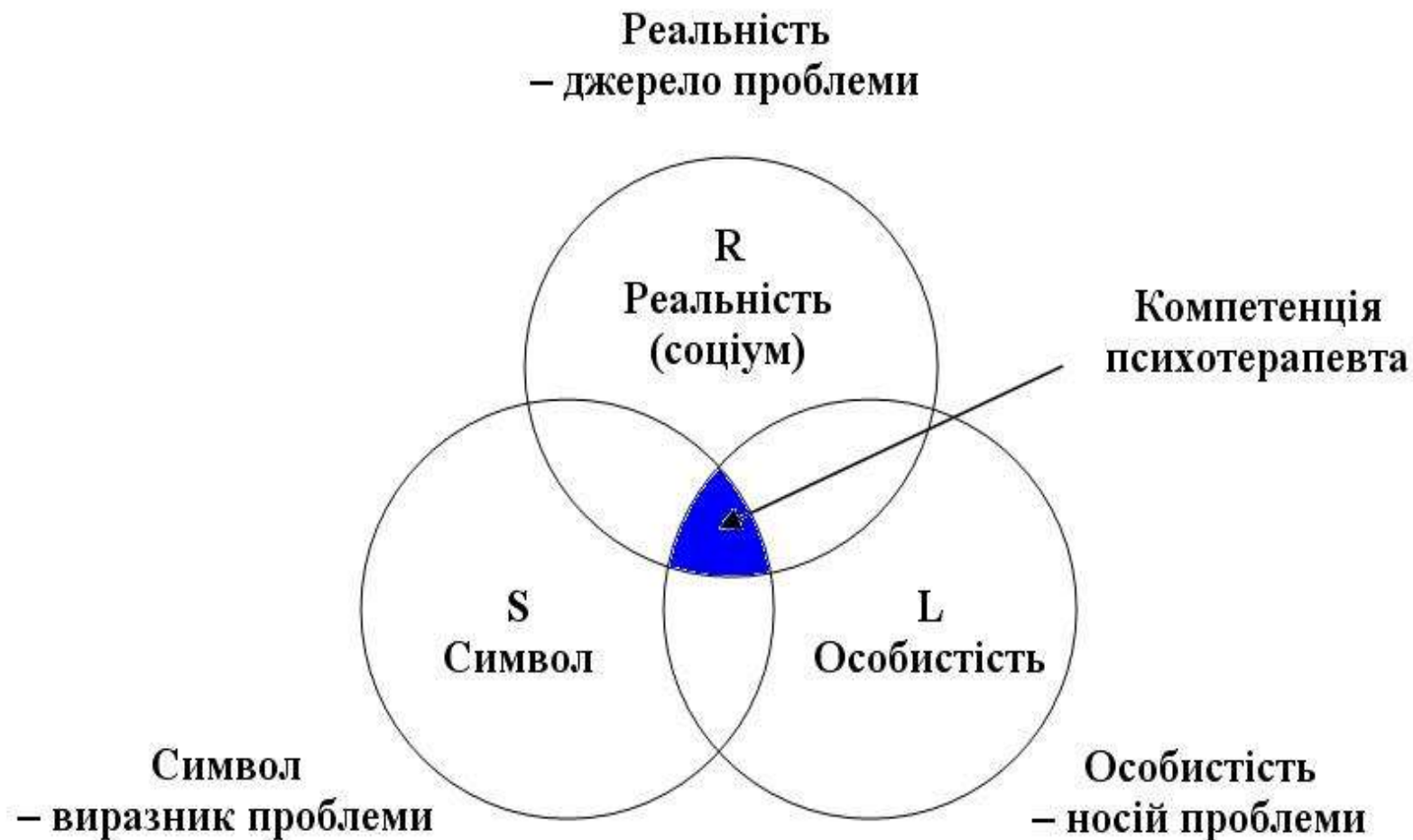
Поведінка

Діяльність

ХАРАКТЕР

ПРЕДМЕТ ПСИХОТЕРАПЕВТИЧНОГО ВПЛИВУ НА ОСОБИСТІСТЬ

ПСИХОЛОГІЧНИЙ ЗАХИСТ ОСОБИСТОСТІ

ЗВ'ЯЗОК ЗАХИСНИХ МЕХАНІЗМІВ, ЕМОЦІЙ ТА РИС ХАРАКТЕРУ

<i>Захисний механізм</i>	<i>Емоція</i>	<i>Риса характеру</i>
Регресія	Подив	Наївність та непослідовність
Заміщення	Гнів	Агресивність
Заперечення	Довіра	Соціабельність
Витіснення	Страх	Соціабельність
Проекція	Відраза	Підозріливість
Компенсація	Горе	Депресивність
Реактивне утворення	Радість	Товариськість
Раціоналізація	Очікування	Раціональність

Посієш увагу - пожнеш вчинок;
Посієш вчинок - пожнеш звичку;
Посієш звичку - пожнеш характер;
Посієш характер - пожнеш долю!!!